

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

АДМІНІСТРУВАННЯ

Методичні рекомендації
до практичних занять
та самостійної роботи
для студентів спеціальності 8.18010018
«Адміністративний менеджмент»

Київ 2015

УДК 351/354(076.5)
ББК У291.28я7
А 313

Укладачі: *Н. Г. Чайка, М. Ф. Головатий, О. В. Дмитренко*

Рецензент *І. В. Барановська*

Затверджено методично-редакційною радою Національного авіаційного університету (протокол № 4/15 від 09.06.2015 р.).

Адміністрування : методичні рекомендації до практичних занять
А313 та самостійної роботи / уклад. : Н. Г. Чайка, М. Ф. Головатий, О. В. Дмитренко. – К. : НАУ, 2015. – 48 с.

Методичні рекомендації містять перелік завдань для підготовки до занять, теми практичних робіт, завдання до самостійної роботи, короткі теоретичні відомості, питання до самоперевірки, тестові завдання для контролю з дисципліни, список рекомендованої літератури.

Для студентів спеціальності 8.18010018 «Адміністративний менеджмент».

Загальні методичні рекомендації	4
<i>Практичне заняття. Адміністрування як соціально-економічний управлінський феномен .....</i>	6
<i>Лабораторна робота 1. Механізм державного регулювання підприємництва. Нормативно-правове (адміністративне) забезпечення розвитку підприємництва .....</i>	7
<i>Лабораторна робота 2. Механізм державного регулювання підприємництва. Звітність та контроль .....</i>	17
<i>Лабораторна робота 3. Механізм державного регулювання підприємництва. Роль місцевих органів виконавчої гілки влади та самоврядування в управлінні суспільно-господарським комплексом на регіональному рівні .....</i>	29
Теми до виконання домашніх завдань	40
Тестові завдання до модуля 1	42
Список літератури.....	47

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до Галузевого стандарту вищої освіти України спеціальність 8.18010018 – «Адміністративний менеджмент» належить до міждисциплінарної інтегративної системи підготовки, завдання якої загальнокультурна, світоглядна та методологічна підготовка топ-менеджерів. Дисципліна «Адміністрування» спрямована на формування професійних компетенцій в галузі менеджменту на основі психолого-управлінської підготовки, опанування сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, фахово-адаптованою правовою підготовкою та на основі посиленої фундаментальної підготовки за рахунок економіко-управлінських дисциплін.

За Держстандартом об'єктами діяльності випускника визначені: підприємства виробничої та невиробничої сфери, установи та організації, навчальні та наукові заклади, підприємницькі структури. Також відповідно до стандарту визначаються й первинні посади у сфері діяльності: керівники підприємств, установ, організацій та їх структурних підрозділів.

Особливе місце в системі підготовки майбутніх керівників посідають практичні та лабораторні заняття. Головне їх завдання – закріплення теоретичних знань, формування навичок і вмінь відповідно до визначених навчальних тем. Вони проводяться з метою поглиблення, розширення, деталізації знань про управління як функцію держави з притаманною їй адміністративною системою органів, що покликана реалізовувати цілі та завдання державного управління за умов ринкових трансформацій.

Практичні та лабораторні заняття з дисципліни забезпечують розуміння студентами державно-управлінських відносин та їх правове регулювання; роль суб'єктів державного управління у забезпеченні функціонування виробничо-економічного комплексу; значення діяльності інституційної, інформаційної та нормативно-регулятивної підсистем політичної системи в господарській діяльності конкретних організацій; визначення чинних на момент навчання державних програм щодо подальшого економічного розвитку окремих регіонів та країни в цілому; а також забезпечують набуття вміння характеризувати основні політико-адмі-

ністративні засади, що обумовлюють ефективність адміністрування на різних рівнях управління державному та місцевому.

Наведений стислий теоретичний матеріал покликаний допомогти сформуванню знання про цілісну систему управління державою, притаманну їй організаційну та функціональну структури; має дати чітку уяву про те, у який спосіб на ефективність управління окремим підприємством (закладом, установою) впливають державна політика та діяльність окремих інститутів політичної системи.

Структура практичного заняття складається з таких навчальних елементів: формулювання загальної проблеми та її обговорення за участю студентів; розв'язування проблемних та контрольних завдань, їх перевірка й оцінювання. Лабораторні заняття передбачають вивчення чинних законодавчо-нормативних актів і розроблення необхідних робочих документів, що забезпечують взаємодію конкретної організації з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Кожен із зазначених видів занять потребує від студентів наполегливої самостійної роботи. Крім підготовки розгорнутих відповідей на поставлені до розгляду на практичному та лабораторних заняттях питання, засвоєння відповідних понять та змісту нормативних актів, студенту слід уміти оцінювати управлінський процес конкретного, обраного для аналізу, підприємства та його взаємодію з владними органами, взаємообумовленість соціально-політичної та економічної стабілізації; умови довготривалого економічного зростання, взаємозв'язок економічної ефективності і нової демократичної політичної системи. Вміння визначати ці параметри є вкрай необхідним для керівників вищої управлінської ланки бізнес-структур.

Відповіді на питання повинні бути докладними і обґрунтованими, містити посилання на статті відповідних нормативних актів. Результати участі кожного студента у практичному та лабораторних заняттях, його самостійної роботи і засвоєння навчального матеріалу оцінюється викладачем на кожному занятті. Оцінки за окремі заняття враховують при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Практичне заняття (колоквиум)

АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ФЕНОМЕН

Мета: перевірка та оцінювання самостійно опрацьованих матеріалів та доповідей; формування понять: «публічне адміністрування» та «бізнес-адміністрування»; з'ясування ролі держави в розвитку підприємництва; роз'яснення типових завдань адміністрування як особливого виду діяльності в процесі управління бізнесом; визначення основних функцій менеджера з адміністративної діяльності.

Питання для самостійного опрацювання та обговорення

1. Відмінності у трактуванні терміну «адміністрування».
2. Спорідненість та відмінності понять: «адміністрування»; «менеджмент»; «кінжиніринг»; «корпоративне управління».
3. Трансформація сутності і ролі держави в процесі розвитку суспільства.
4. Рациональна ієрархія відносин у системі державного адміністрування.
5. Проблема відносин бізнесу, влади і суспільства.
6. Взаємозв'язок понять «публічне адміністрування», «демократизація суспільства» та «розвиток економіки».
7. Необхідність прозорості державного адміністрування.
8. Сутність державно-приватного партнерства.
9. Сучасні погляди на особливості «адміністративного менеджменту».
10. Ефективність і якість державного управління.
11. Оцінка якості управління з точки зору досягнення кінцевого результату.
12. Результативність (effectiveness), ефективність (efficiency) та економічність (economy) як складові успішності управління.
13. А. Файоль – родоначальник адміністративної школи управління.
14. Адміністрування як особливий вид діяльності в процесі управління бізнесом.
15. Сутність бізнес-адміністрування на підприємствах.
16. Принципи бізнес-адміністрування.
17. Місце бізнес-адміністрування в системі управління виробничо-господарською діяльністю підприємства.

18. Роль нормативно-правового забезпечення у здійсненні бізнес-адміністрування.
19. Ефективність бізнес-адміністрування.
20. Роль менеджера з адміністративної діяльності у здійсненні основних функцій підприємства.

Лабораторна робота 1

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ (АДМІНІСТРАТИВНЕ) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мета: роз'яснення типового завдання управлінської діяльності: визначення складових державного регулювання діяльності конкретної організації (підприємства, установи, закладу); формування вміння узгоджувати адміністративні дії організації з органами державної влади та місцевого самоврядування відповідно до чинних законодавчо-нормативних актів.

Матеріали та устаткування: ПК, підключення до мережі Інтернет, вихідні матеріали з обраного для аналізу підприємства, завдання лабораторної роботи, додаткові навчально-методичні матеріали: Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 442 від 10.09.2014 (поточна редакція від 20.11.2015); Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг» № 523-р від 16.05.2014 (поточна редакція від 04.10.2015); Реєстр адміністративних послуг місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування (у розрізі адміністративно-територіальних одиниць України) станом на 01.12.2015.

Порядок проведення заняття

I. Обговорення проблемних питань

1. Механізм державного регулювання підприємництва.
2. Нормативно-правове (адміністративне) забезпечення підприємницької діяльності.
3. Інституціональні засади розвитку бізнесу.
4. Функціональні (цільові) форми державного регулювання соціально-економічного життя суспільства.

II. Визначення вихідних положень організації (підприємства, установи, закладу) яке обирається студентом для аналізу:

1. Вкажіть повну назву організації.
2. Визначте місце обраної організації (підприємства, установи, закладу) на галузевому ринку (в системі певної соціальної сфери).
3. Відповідно до установчих документів вкажіть напрями діяльності організації.

III. Завдання лабораторної роботи

1. Відповідно до Постанови КМУ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» визначте, які центральні органи виконавчої гілки влади мають безпосередній вплив на діяльність конкретної організації (підприємства, установи, закладу), обраної для аналізу.

2. Вкажіть законодавчі акти, що формують загальні принципи та політику діяльності організації.

3. Вивчивши офіційні сайти відповідних центральних органів виконавчої гілки влади, з'ясуйте наявність загальнодержавних програмних документів, нормативних актів, що визначають основні тенденції діяльності та розвитку організації.

4. Визначте орган державної влади або самоврядування, де була зареєстрована організація. Вкажіть перелік документів, який необхідно отримати організації для проведення основної діяльності.

5. Відповідно до Розпорядження КМУ «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг» та Реєстру адміністративних послуг визначте, які органи надають ліцензію на відповідну діяльність.

Основні теоретичні відомості

Паралельно з процесами становлення підприємницького сектору в Україні відбувається формування механізму його державного регулювання. Наявний механізм державного регулювання підприємництва в загальному вигляді показано на рис. 1.

Економічний зміст державної підтримки полягає в розробці та реалізації системи державних програм науково-технічного, ресурсного, фінансового, консультативного, кадрового та іншого сприяння розвитку підприємництва. Державні програми підтримки можуть виконуватись центральною чи місцевою владою, суспільними (некомерційними) структурами або через приватні організації, яким для цієї мети надаються державні субсидії.

Рис. 1

На центральну владу держави покладені функції формування елементів соціально-економічного простору, які підприємницький сектор не спроможний створити самостійно, а саме:

- нормативно-правового (адміністративного) забезпечення;
- інституціональних засад розвитку бізнесу;
- функціональних (цільових) форм державного регулювання.

Нормативно-правове (адміністративне) забезпечення розвитку підприємництва

1. Законодавче забезпечення – це формування чинного законодавства України стосовно підприємницької діяльності та його вдосконалення.

Базою цього забезпечення є законодавчі та інші нормативно-правові акти, відповідні норми цивільного, кредитно-фінансового, податкового, адміністративного, трудового та інших галузей чинного законодавства, основними з яких є:

- Конституція України (№ 254к/96-ВР від 28.06.1996, поточна редакція від 15.05.2014), згідно з частиною першої ст. 42 «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом».

– Закон України «Про підприємництво» № 698-ХІІ від 07.02.1991; поточна редакція від 05.04.2015.

– Закон України «Про господарські товариства» № 1576-ХІІ від 19.09.1991; поточна редакція від 14.05.2015.

– Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VІІІ від 02.03.2015; поточна редакція від 02.03.2015.

– Закон України «Про кредитні спілки» № 2908-ІІІ від 20.12.2001; поточна редакція від 28.06.2015.

– Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 07.06.1996; поточна редакція від 13.01.2009 (редакція відбудеться 03.03.2016).

– Закон України «Про рекламу» № 270/96-ВР від 03.07.1996; поточна редакція від 05.08.2015.

– Закон України «Про аудиторську діяльність» № 3125-ХІІ від 22.04.1993; поточна редакція від 05.04.2015 (редакція відбудеться 01.05.2016).

– Закон України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення» № 246/94-ВР від 15.11.1994; поточна редакція від 19.11.2012.

– Указ Президента України «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності» № 817/98 від 23.07.1998; поточна редакція від 08.06.2004.

2. Нормативне регулювання щодо діяльності підприємств державного сектору. Держава як власник основних засобів виробництва директивно впроваджує певні нормативи і здійснює контроль за цим процесом.

Для підприємств недержавного сектору нормативне регулювання здебільшого має індикативний (рекомендаційний) характер.

Нормативне регулювання полягає в установленні державою граничних розмірів окремих показників, що характеризують якісний стан підприємств. Нині використовуються наступні показники:

А. Норматив рентабельності, застосовується для визначення рівня прибутковості суб'єкта господарювання. Як фіксований показник може використовуватись для державного регулювання окремих галузей економіки, котрі мають пріоритетне значення для суспільства.

В. Норматив амортизаційних відрахувань, застосовується з метою визначення терміну оновлення основних виробничих фондів, що особливо важливо за умов науково-технічного прогресу. Оскільки амортизаційні відрахування є складовим елементом собівартості продукції, то в такий спосіб можна також впливати на процес оподаткування прибутку. Використання норм амортизації як засобів державного регулювання часто називають амортизаційною політикою.

С. Норматив обігових коштів, показник, що застосовується для визначення раціонального обсягу товарно-матеріальних ресурсів і грошових коштів, необхідних для нормального здійснення підприємницької діяльності.

Д. Різноманітні екологічні нормативи, що є складовими екологічної політики держави.

3. Адміністративне регулювання як складова нормативно-правового забезпечення підприємництва має цілий арсенал адміністративних засобів, що базуються на силі державної влади і включають різного роду заборони, дозволи, примуси (примушування) тощо.

Основними видами адміністративного регулювання, що використовуються нині, є державна **реєстрація підприємства, ліцензування, сертифікація та стандартизація**.

1. Державна реєстрація підприємства. Право на здійснення підприємницької діяльності підприємство набуває лише після акту його державної реєстрації, інакше така діяльність визнається незаконною. Існують певний порядок і умови реєстрації нового підприємства. Будь-яка підприємницька структура вважається створеною і набуває прав юридичної особи з дня її реєстрації в державній адміністрації місцевої влади за місцем знаходження підприємства (фірми) або за місцем проживання підприємця.

В Україні протягом останніх років діє типова схема реєстрації новоствореного підприємства. Так, схема заснування й реєстрації підприємства без створення юридичної особи є досить простою і складається з таких етапів: рішення про започаткування підприємницької діяльності; звернення у реєстраційний орган держадміністрації; реєстрація; звернення в податкову інспекцію; звернення до нотаріуса; звернення до банківської установи; звернення у місцевий відділ внутрішніх справ; звернення у штемпельно-гравірувальну майстерню; ліцензування.

Слід зазначити, що в Україні функціонує єдиний реєстр суб'єктів підприємництва, сформована єдина система органів державної реєстрації. Порядок державної реєстрації підприємств регулюється Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» № 755-IV від 15.05.2003; поточна редакція від 30.09.2015 (редакція відбудеться 01.05.2016). Державна реєстрація підприємств здійснюється державними реєстраторами – посадовими особами, які призначаються на посаду міським головою міста обласного значення або головою районної, районної в містах Києві та Севастополі державної адміністрації за погодженням із спеціально уповноваженим органом з питань державної реєстрації. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та інших законодавчих актів України» № 1878-VI від 11.02.2010 (поточна редакція від 01.01.2013) повноваження держателя Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (далі – Державний реєстр прав) покладено на Міністерство юстиції України.

2. Ліцензування підприємницької діяльності. Ринок не передбачає необмеженої свободи дій підприємницьких структур. Відповідно до чинного законодавства України види підприємницької діяльності потребують спеціального ліцензування відомості наведено Реєстрі адміністративних послуг (станом на 01.12.2015).

Надання ліцензій здійснюється на підставі ліцензійної угоди, яка передбачає сплату суб'єктом підприємницької діяльності, якому надається ліцензія, певної ліцензійної винагороди.

3. Сертифікація та стандартизація. Сертифікація та стандартизація є стратегічними напрямками адміністративного регулювання в рамках підприємницької політики.

В Україні після адміністративної реформи центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації стало Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, одним із завдань якого є реалізація державної політики у сфері технічного регулювання – стандартизації, метрології, сертифікації, оцінки (підтвердження) відповідності, управління якістю. Основними завданнями у сфері стандартизації є формування ефективно діючої національної системи сертифікації та стандартизації, яка спрямована на захист національного споживача й товаровиробника від неякісної продук-

ції та пристосована до сучасних ринкових вимог світового співтовариства, зокрема ЄС.

Інституціональні засади державної підтримки підприємництва включають: наявність організаційної структури; наявність ринкової інфраструктури; інформаційно-консультаційне забезпечення підприємництва; кадрове забезпечення; науково-методичне забезпечення; моніторинг державної підтримки.

Організаційна структура державної підтримки підприємництва на сучасний момент перебуває на стадії формування. Центральним органом, який нині забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку й підтримки підприємництва є Державна регуляторна служба України (ДРС) – спеціально уповноважений орган з питань ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності, головним завданням якої є формування підприємницької політики. ДРС утворена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання Державної регуляторної служби України» № 724 від 24.12.2014 (поточна редакція від 24.12.2014). Крім того, вагомий внесок у розроблення законодавчих і нормативних актів регулювання підприємництва здійснює профільний комітет – Комітет Верховної Ради України з питань економічної політики, що діє відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання» № 22-VIII від 04.12.2014 (поточна редакція від 04.02.2015), а також Департамент економічного розвитку та регуляторної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України, Департамент розвитку бізнес-клімату, який є самостійним структурним підрозділом центрального апарату Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, недержавні об'єднання: спілки, асоціації, навчальні центри тощо.

Організація ефективної підтримки підприємництва обов'язково потребує формування розвинутої інфраструктури, що є невід'ємним компонентом ринкових відносин і створює сприятливі умови для розвитку бізнесу, у тому числі й малого. Інфраструктура ринку – це сукупність державних, приватних та громадських інститутів (організацій, установ та об'єднань), які обслуговують інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, забезпечують їхню господарську діяльність та сприяють підвищенню її ефективності. До складу інфраструктури ринку входять:

1) фінансово-кредитна інфраструктура – установи, які займаються акумуляцією тимчасово позичених грошових ресурсів і перетворюють їх на кредити, а саме: банки, фондові та валютні біржі, інвестиційні фонди та компанії, кредитні, страхові й гарантійні установи, кредитні спілки, фонди громадських об'єднань;

2) організаційно-технічна інфраструктура – товарні біржі, торгові дома, лізингові компанії, асоціації підприємств, транспортні комунікації, засоби зв'язку;

3) інформаційно-аналітична інфраструктура – інформаційні, консультативні, юридичні фірми, бізнес-центри і бізнес-інкубатори, аудиторські організації.

Актуальну проблему створення ефективно діючої ринкової інфраструктури держава може вирішити через: підвищення якості вже наявних інститутів посередництва; сприяння збільшенню кількості суб'єктів інфраструктури та урізноманітненню їхньої діяльності; сприяння формуванню інфраструктури, зорієнтованої спеціально на сектор малого та середнього бізнесу.

Інформаційне, кадрове, науково-методичне забезпечення підприємництва. Розвиток підприємництва потребує створення розвинутої системи інформаційно-консультаційного забезпечення та інфраструктури, що підтримує її діяльність.

З метою створення ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності в межах системи державної підтримки бізнесу здійснюється цілий комплекс заходів: навчання основ теорії і практики підприємництва у сфері державної освіти, включаючи загальноосвітню, професійну, середню спеціальну та вищу освіту; забезпечення перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів через розвинуту мережу центрів перепідготовки; сприяння залученню окремих категорій населення до підприємницької діяльності.

Сприяння розвитку підприємництва в Україні неможливе без його науково-методичного забезпечення, що передбачає: проведення комплексу наукових досліджень, пов'язаних із проблемами розвитку підприємництва, зокрема малого та середнього, визначення найбільш ефективних форм та методів підтримки такого бізнесу; розробку та впровадження нових підходів і методів щодо проведення аналізу та прогнозування розвитку цього сектору економіки; вивчення світового досвіду з питань формування державної політики сприяння розвитку підприємництва.

Функціональні (цільові) засади державної підтримки підприємництва

Державна підтримка підприємництва крім нормативно-законодавчого та інституціонального сприяння використовує також і функціональні (цільові) форми та методи, які умовно можна розділити на такі складові: матеріально-технічна підтримка; науково-технічна (інноваційна) підтримка; фінансово-інвестиційна підтримка; податкове регулювання та сприяння самофінансуванню бізнесу; зовнішньоекономічне регулювання та захист національних підприємств; екологічне регулювання бізнесу.

Питання до самостійного опрацювання та обговорення

1. Дайте визначення поняття «державне регулювання підприємництва».
2. Які функції щодо формування соціально-економічного простору покладено на центральну владу держави?
3. У чому полягає адміністративне забезпечення підприємницької діяльності?
4. Зобразіть схематично та охарактеризуйте ієрархічну структуру законодавчої бази України щодо підприємницької діяльності.
5. Які нормативні акти належать до спеціальних щодо основної діяльності організації, обраної для аналізу?
6. Охарактеризуйте основні види адміністративного регулювання, притаманні до сфери діяльності організації, що аналізується.
7. Дайте характеристику інституціональним засадам державної підтримки підприємництва на сучасний момент.
8. У чому полягають функціональні (цільові) засади державної підтримки підприємництва?
9. Наведіть покрокову схему заснування й реєстрації підприємства.
10. Проаналізуйте Розпорядження КМУ «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг» та Реєстру адміністративних послуг та визначте органи, що надають ліцензії на види діяльності, якими займається організація, обрана для аналізу.

Законодавчо-нормативні джерела

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996, поточна редакція від 15.05.2014 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Закон України «Про аудиторську діяльність» № 3125-ХІІ від 22.04.1993; поточна редакція від 05.04.2015 (редакція відбудеться 01.05.2016) [Електрон-

- ний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та інших законодавчих актів України» № 1878-VI від 11.02.2010; поточна редакція від 01.01.2013 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1878-17>.
  4. Закон України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення» № 246/94-ВР від 15.11.1994; поточна редакція від 19.11.2012 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/246/94-вр>.
  5. Закон України «Про господарські товариства» № 1576-XII від 19.09.1991; поточна редакція від 14.05.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
  6. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» № 755-IV від 15.05.2003; поточна редакція від 30.09.2015 (редакція відбудеться 01.05.2016) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
  7. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 07.06.1996; поточна редакція від 13.01.2009 (редакція відбудеться 03.03.2016) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>.
  8. Закон України «Про кредитні спілки» № 2908-III від 20.12.2001; поточна редакція від 28.06.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.
  9. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015; поточна редакція від 02.03.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
  10. Закон України «Про підприємництво» № 698-XII від 07.02.1991; поточна редакція від 05.04.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.
  11. Закон України «Про рекламу» № 270/96-ВР від 03.07.1996; поточна редакція від 05.08.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>.
  12. Указ Президента України «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності» № 817/98 від 23.07.1998 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/817/98>.
  13. Постанова Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання» № 22-VIII від 04.12.2014; поточна редакція від 04.02.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/22-viii>.

14. Постанова Кабінет Міністрів України «Деякі питання Державної регуляторної служби України» № 724 від 24.12.2014; поточна редакція від 24.12.2014 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-p>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 442 від 10.09.2014; поточна редакція від 20.11.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-p>.
16. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг» № 523-р від 16.05.2014; поточна редакція від 04.10.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/523-2014-p>.
17. Реєстр адміністративних послуг місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування (у розрізі адміністративно-територіальних одиниць України) станом на 01.12.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2207e40c-b8ab-486f-a1a4-496fc9f3fe48&title>.

Лабораторна робота 2

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА. ЗВІТНІСТЬ ТА КОНТРОЛЬ

Мета: роз'яснення типового завдання управлінської діяльності: визначення переліку державних установ, які мають повноваження контролювати діяльність конкретної організації (підприємства, установи, закладу); формування вміння планувати адміністративні дії, пов'язанні з представленням комплексу звітів організації до органів державної влади відповідно до чинних законодавчо-нормативних актів.

Матеріали та устаткування: ПК, підключення до мережі Інтернет, вихідні матеріали з обраного для аналізу підприємства, завдання лабораторної роботи, додаткові навчально-методичні матеріали: Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 442 від 10.09.2014 (поточна редакція від 20.11.2015); Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 (поточна редакція від 30.09.2015), Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07.02.2013 (поточна редакція від 18.03.2014).

Порядок проведення заняття

I. Обговорення проблемних питань

1. Роль звітності організацій (підприємств, установ, закладів) в системі державного адміністрування.

2. Нормативно-правове (адміністративне) забезпечення процесу звітності.

3. Особливості контрольно-наглядових структур і функцій державної влади.

4. Місце громадського контролю в регулюванні соціально-економічного життя суспільства.

II. Визначення вихідних положень організації (підприємства, установи, закладу) яке обирається студентом для аналізу:

1. Вкажіть повну назву організації.

2. Відповідно до установчих документів визначте основні напрями діяльності організації.

III. Завдання лабораторної роботи

1. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) визначте, до яких центральних органів виконавчої гілки влади та їх місцевих структурних підрозділів організація (підприємство, установа, заклад), обрана для аналізу, подає звіти.

2. Вкажіть нормативні акти, на підставі яких подаються спеціальні звіти про основну діяльність організації.

3. Складіть перелік контрольно-наглядових державних установ, що мають право здійснювати контроль за діяльністю організації.

4. Визначте недержавні органи, громадські установи, котрі можуть ініціювати проведення перевірок основної діяльності організації (підприємства, установи, закладу), якості товарів, що випускаються, або послуг, що надаються.

Основні теоретичні відомості

Звітність підприємств, установ, організацій є досить важливою частиною державного адміністрування. Встановлення реального і дієвого механізму всеосяжного державного адміністрування потребує отримання оперативної, точної та достовірної інформації про поточний стан суб'єктів підприємницької діяльності різних сфер в країні. Для органів державної влади звітність підприємств служить

базою для прийняття рішень в частині управління галуззю, майном держави, створення єдиної інформаційної бази, виконання фіскальних функцій. У зв'язку з цим виникає гостра потреба у достовірній інформації про поточний стан підприємництва в Україні. В сучасних умовах важливим є узгодженість всіх систем обліку – фінансового, управлінського, виробничого.

На практиці бізнесові структури перебувають у складній системі взаємовідносин із різними інститутами та суб'єктами соціального середовища, від яких залежить успіх компанії: найманий персонал, зокрема менеджмент, акціонери, постачальники, споживачі, державні установи, банки, громадські організації, інвестиційні компанії тощо. Бізнесова система країни як багатоструктурна організація, що здійснює економічну діяльність, впливає на природне середовище, населення території перебування, зайнятість і безробіття в регіоні, соціальну інфраструктуру, економічний стан регіону, якість життя населення.

Бізнесова структура, у свою чергу, є об'єктом впливу з боку державних установ. Вплив владних органів на економічні процеси є відомим явищем, оскільки держава завдяки використанню набору певних інструментів економічної політики може прямо чи опосередковано підтримувати окремих учасників ринку або цілі галузі.

Необхідний рівень забезпеченості інформацією органів державного управління різного рівня можна досягти, перш за все, за рахунок звітності.

Більшість авторів при визначенні сутності терміна «звітність» використовують такі поняття, як система (сукупність) показників, відомостей, даних, форм, звітів, спосіб узагальнення, процес, форма спостереження тощо. Зокрема, вітчизняні економічні словники та енциклопедії сходяться у визначенні поняття «звітність», трактуючи його як періодично складені підприємствами, організаціями звіти про їхню діяльність, що подаються державним органам.

Зважаючи на сучасний стан розвитку вітчизняної економіки і науки у сфері обліково-економічного забезпечення, найбільш вживаним і значущим є поділ звітності за змістом і джерелами складання. За цією ознакою прийнято розрізняти статистичну, фінансову, податкову, бухгалтерську, оперативну та нефінансову звітність.

Статистична звітність містить інформацію, що є необхідною для статистичного вивчення господарської діяльності підприємств і побудови макроекономічних показників.

Податкова звітність реалізується шляхом подання платником податку податкової документації, тобто документів, що містять відомості про обчислення і сплату податку.

Оперативно-технічна звітність використовується для контролю за ходом виконання завдань і для оперативного регулювання процесу виробництва, фінансових розрахунків, придбання виробничих запасів, реалізації тощо.

Прийнято вважати, що найкориснішу інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період надає фінансова звітність, яка є підґрунтям для прийняття управлінських рішень.

Ураховуючи сучасні зміни у світовому співтоваристві та в Україні зокрема, які пов'язані з невідворотним процесом глобалізації, усе більша увага з боку суспільства приділяється звітності підприємств у частині нефінансових показників. Серед найактуальніших нефінансових показників виділяють екологічні та соціальні.

Надання вищезазначених даних сприяє поінформованості про компанію та її діяльність не лише органів державної влади, а й суспільства в цілому. Достатній рівень вищезазначеної інформації сприяє формуванню довіри до підприємства не лише як до виробника продукції, а й як до соціально орієнтованого суб'єкта ринкових відносин.

Користувачами звітності є юридичні або фізичні особи, які зацікавлені в інформації про підприємство, й перш за все:

- державні податкові та фінансові органи;
- органи державної статистики;
- інші державні органи, на які, відповідно до законодавства України, покладена перевірка усіх або окремих сторін діяльності підприємства і отримання звітності;
- банки, якщо це передбачено договором на обслуговування підприємства в банку або кредитним договором.

Усі підприємства (організації), які здійснюють підприємницьку діяльність і є юридичними особами згідно із законодавством України, незалежно від форми власності, складають і подають в обов'язковому порядку квартальну (за виключенням підприємств з іноземними інвестиціями) та річну звітність.

Складання звітності підприємств є завершальним етапом облікового процесу підприємства, яка має відповідати вимогам Закону

України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Національному положенню (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та іншим нормативно-правовим актам, що регламентують питання формування звітності підприємства. Подання звітності підприємства певної форми здійснюється до різних органів влади (рис. 2). Крім того, вже найближчим часом до системи приєднаються й інші державні органи (установи, організації).

Рис. 2. Система надання звітності в Україні

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість зараз використовувати нові технології збирання, обробки, зберігання та передачі інформації в автоматизованому режимі. Для широкого використання електронного способу подання звітності на вітчизняних теренах зараз створене певне законодавчо-нормативне підґрунтя: Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 (поточна редакція від 20.09.2015), Закон України «Про інформацію» № 2657-XII від 02.10.1992 (поточна редакція від 21.05.2015), Закон України «Про телекомунікації» № 1280-IV від 18.11.2003 (поточна редакція від 07.08.2015), Закон України «Про обов'язковий примірник документів» № 595-XIV від 09.04.1999 (поточна редакція від 28.06.2015), Закон України «Про Національ-

ний архівний фонд та архівні установи» № 3814-XII від 24.12.1993 (поточна редакція від 21.05.2015), Закон України «Про електронний цифровий підпис» № 852-IV від 22.05.2003 (поточна редакція від 28.06.2015), Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 22.05.2003 (поточна редакція від 30.09.2015) та інші.

Зараз в Україні з метою спрощення процедури подання та подальшої обробки звітності державними органами робляться спроби запровадити за єдиним уніфікованим стандартом програму створення і функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності».

Передбачається подання звітності в режимі он-лайн. Це дасть можливість знизити витрати органам державного управління на підготовку, обробку і зберігання інформації в процесі адміністрування податків, зборів і страхових внесків.

Державні органи вказують на зручність електронного звітування, проте необхідно враховувати й проблеми, які можуть виникнути під час подання звітів та очевидні фінансові наслідки їх. Для їх усунення на законодавчому рівні в Україні вже прийняті: Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»» № 2938-VI від 13.01.2011 (поточна редакція від 13.01.2011), Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» № 2594-IV 31.05.2005 (поточна редакція від 31.05.2005), Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист персональних даних» № 5491-VI від 20.11.2012 (поточна редакція від 20.11.2012), Закон України «Про державну таємницю» № 3855-XII від 21.01.1994 (поточна редакція від 09.08.2015), Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003 (поточна редакція від 07.08.2015), Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту населення та інформаційного простору від негативного впливу» № 4316-VI від 12.01.2012; (поточна редакція від 12.01.2012) та інші.

Саме за допомогою аналізу показників діяльності підприємств можна вивести загальні тенденції, оцінювати динаміку розвитку, місткість ринку й уподобання основних його споживачів. Статистичні відомості надають органам влади можливість контролювати своєчасність сплати підприємствами зобов'язань перед державою,

визначати показники для формування податкової політики, здійснювати об'єктивні розрахунки національного доходу, вести доцільний розподіл усіх наявних у державі ресурсів, формувати макроекономічні показники. Оптимально сформована звітність дає змогу оптимізувати податкові та соціальні виплати й отримувати від держави підтримку з певних питань.

Державні органи з метою виконання своїх функцій можуть створювати додаткові форми звітності, які дають змогу отримати інформацію про підприємство в потрібному для них розрізі і більш детально, ніж у типових формах звітності. Крім того, при необхідності, державні органи влади можуть отримати більш детальну інформацію, що не відображається у звітності за допомогою запитів, перевірок, ревізій тощо.

Здійснення контролю і нагляду за реалізацією конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні принципово необхідно для формування правової держави. Державний контроль включає контролюючі дії всіх без винятку державних структур.

Для розгляду особливості контрольно-наглядових структур і функцій державної влади доцільно використовувати характеристику самих понять «контроль» і «нагляд». Характерною рисою даних понять є подібність змісту цих визначень. Так, поняття «нагляд» визначається як спостереження або спостереження з метою перевірки, а поняття «контроль» – як перевірка, спостереження з метою перевірки. Отже основною функцією контрольно-наглядової діяльності є перевірка і спостереження з метою перевірки.

Характеризуючи функції різноманітних державних органів влади, необхідно вказати, що їм властиві такі види діяльності, як перевірка і спостереження. Це призводить до закономірного висновку про те, що такі функції державних органів можуть бути названі контрольно-наглядовими. При цьому, якщо така діяльність є основною, то і ці органи влади є контрольно-наглядовими.

Владний характер державного контролю проявляється в наявності у контролюючих органів таких повноважень: 1) зобов'язувати підконтрольні об'єкти виконувати вказівки щодо усунення виявлених порушень та недопущення їх в майбутньому; 2) порушувати питання перед компетентними органами щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у скоєних порушеннях; 3) безпо-

середньо застосовувати у встановлених випадках заходи державного примусу.

Контроль і нагляд необхідні в політичній, економічній, соціальних, екологічних, законотворчій та інших сферах.

До контрольно-наглядових органів влади України можна віднести:

1. Конституційний Суд України;
2. Прокуратуру України;
3. Державна фіскальна служба України; Департамент державного нагляду (контролю) у сфері пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту при Державній службі з надзвичайних ситуацій; Державна екологічна інспекція України та інші державні органи.

Крім цього, контрольно-наглядові функції властиві таким державним органам, як Антимонопольний комітет України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України і деякі інші органи державної влади.

Ці організації відносяться до державних органів влади, елементам державного механізму, що не мають владно-розпорядчих функцій, так як вони не забезпечують господарчу діяльність держави, а здійснюють визначені контрольно-наглядові функції.

На даний момент в Україні існує цілий ряд контрольно-наглядових органів, що не знаходяться в прямої ієрархічній підпорядкованості і залежності та не сформувалися в єдину структуру, що могла б мати критерії подібні до інших гілок влади. Так, Конституційний Суд України контролює чи відповідають закони й акти Верховної Ради України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, правові акти Автономної Республіки Крим положенням Конституції України.

Державна фіскальна служба України виконує функцію контролю за дотриманням податкового законодавства, нарахування, повноту і своєчасність сплати податків до бюджету, зборів та інших платежів, прибутків, що не обкладаються податком; а також внесків до державних цільових фондів, установлених законодавством України.

Головною задачею Державної фінансової інспекції України є здійснення державного контролю за витратою коштів, матеріальних цінностей, їхніх заощаджень, станом і достовірністю бухгалтерського обліку й звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а

також на підприємствах, в організаціях, що дістають кошти з бюджетів усіх рівнів і державних валютних фондів, висування пропозицій щодо усунення недоліків і порушень та попередження їх у наступному.

В екологічній сфері суспільних відносин контроль і нагляд необхідні у зв'язку з виконанням законів щодо захисту природи, навколишнього середовища екологічними службами. У свою чергу, самі екологічні служби (наприклад, Державна екологічна інспекція України, Київська прокуратура з нагляду за додержанням законів у природоохоронній сфері) забезпечують контрольно-наглядову діяльність у сфері виконання екологічного законодавства громадянами, підприємствами, установами, організаціями.

Важливим напрямом адміністрування в державній діяльності є митна справа. Митні органи України складають єдину систему, яка включає Державну фіскальну службу України, регіональні митниці, спеціалізовані митні управління та організації. Законодавством встановлюється компетенція митних органів щодо виконання таких функцій: захисту економічних інтересів України; забезпечення виконання зобов'язань, які випливають з міжнародних договорів України стосовно митної справи, митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України; боротьби з контрабандою та іншими порушеннями митних правил.

Центральну роль в нагляді та контролі за дотриманням законодавства про охорону праці відіграє Державна служба України з питань праці, до якої входить Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд). Проте основний законодавчий акт з цього питання – Закон України «Про охорону праці» № 2694-ХІІ від 14.10.1992 (поточна редакція від 05.04.2015) – не має чіткого переліку органів, що здійснюють нагляд та контроль з охорони праці. Завданням Держгірпромнагляду на сьогоднішній день є здійснення нагляду та контролю за дотриманням законодавства про охорону праці в різних сферах з метою зменшення кількості нещасних випадків на виробництві та зниженню рівня професійних захворювань.

У науковій літературі з питань державного управління крім державного контролю розглядається ще громадський контроль. Варто зазначити, що громадський контроль здійснюється інституційними

структурами громадянського суспільства, а також окремими особами, які проявляють громадську свідомість та активність.

Діючі громадські контрольні структури на відміну від державних контрольних органів не мають владних повноважень. Вони контролюють різні організації, в тому числі й владні структури через певні компетентні державні органи й таким чином впливають на стан справ у тій сфері, що стала предметом контролю.

Громадський контроль не забезпечений заходами примусу та має рекомендаційний характер. Проте громадські організації, які здійснюють контроль, мають можливість впливати на державні органи у різних формах та різними засобами, зокрема за допомогою опитування громадської думки, проведення громадських експертиз, діяльності засобів масової інформації тощо.

У сучасній науці з державного управління громадський контроль розглядається в системі органів державної влади та місцевого самоврядування в двох значеннях. У вузькому сенсі громадський контроль означає контроль над діяльністю органів влади, який здійснюється громадянами та інституційними структурами громадянського суспільства з метою виявлення і припинення різних видів зловживання владою. У широкому сенсі – громадський контроль є суспільним явищем, при якому громадянське суспільство бере участь у визначенні основних напрямів внутрішньої і зовнішньої політики держави, у вирішенні суспільно значимих питань на всіх рівнях та контролює процес їх здійснення.

Питання до самостійного опрацювання та обговорення

1. Розкрийте значення звітності у сфері обліково-економічного забезпечення держави.
2. У чому полягає особливо значення звітності безпосередньо для державного адміністрування та управління підприємством?
3. Розкрийте інформаційні інтереси різних груп користувачів звітності підприємства.
4. Охарактеризуйте поділ звітності за змістом.
5. Зобразіть схематично та охарактеризуйте перелік органів влади, до яких подаються звіти підприємства.
6. Які нормативні акти зобов'язують підприємство до звітності?
7. Охарактеризуйте основні види адміністративного (державного) контролю.
8. Розкрийте сутність понять «контроль» і «нагляд».

9. Дайте перелік державних інституцій, до основних завдань яких відносяться контрольні-наглядові функції.
10. Визначте дієвість громадського контролю в Україні на сучасний момент.

Законодавчо-нормативні джерела

1. Закон України «Про обов'язковий примірник документів» № 595-XIV від 09.04.1999; поточна редакція від 28.06.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/595-14>.
2. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» № 3814-XII від 24.12.1993; поточна редакція від 21.05.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.
3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 22.05.2003; поточна редакція від 30.09.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»» № 2938-VI від 13.01.2011; поточна редакція від 13.01.2011 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2938-17>.
5. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» № 2594-IV 31.05.2005; поточна редакція від 31.05.2005 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2594-15>.
6. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист персональних даних» № 5491-VI від 20.11.2012; поточна редакція від 20.11.2012 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5491-17>.
7. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003; поточна редакція від 07.08.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту населення та інформаційного простору від негативного впливу» № 4316-VI від 12.01.2012; поточна редакція від 12.01.2012 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4316-17>.
9. Закон України «Про Конституційний Суд України» № 422/96-ВР від 16.10.1996; поточна редакція від 26.04.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>.
10. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» № 2939-XII від 26.01.1993; поточна редакція від 07.08.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.

11. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 877-V від 05.04.2007; поточна редакція від 01.09.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
12. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999; поточна редакція від 30.09.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
13. Закон України «Про інформацію» № 2657-XII від 02.10.1992; поточна редакція від 21.05.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
14. Закон України «Про охорону праці» № 2694-XII від 14.10.1992; поточна редакція від 05.04.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
15. Закон України «Про державну таємницю» № 3855-XII від 21.01.1994; поточна редакція від 09.08.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.
16. Закон України «Про телекомунікації» № 1280-IV від 18.11.2003; поточна редакція від 07.08.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.
17. Закон України «Про прокуратуру» № 1697-VII від 14.10.2014; поточна редакція від 16.07.2015 (редакція відбудеться 01.01.2016) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
18. Закон України «Про електронний цифровий підпис» № 852-IV від 22.05.2003; поточна редакція від 28.06.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.
19. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010; поточна редакція від 20.09.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
20. Указ Президента України «Про Положення про Державну екологічну інспекцію України» № 454/2011 від 13.04.2011; поточна редакція від 13.04.2011 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/454/2011>.
21. Указ Президента України «Про Положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України» № 408/2011 від 06.04.2011; поточна редакція від 11.12.2012 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/408/2011>.
22. Указ Президента України «Про Положення про Державну фінансову інспекцію України» № 499/2011 від 23.04.2011; поточна редакція від 23.04.2011 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/499/2011>.
23. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» № 236 від 21.05.2014; поточна редакція від 07.08.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-п>.

24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці» № 96 від 11.02.2015; поточна редакція від 11.02.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-p>.
25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 442 від 10.09.2014; поточна редакція від 20.11.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-p>.
26. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»» № 73 від 07.02.2013; поточна редакція від 18.03.2014 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

Лабораторна робота 3

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА. РОЛЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ ТА САМОВРЯДУВАННЯ В УПРАВЛІННІ СУСПІЛЬНО-ГОСПОДАРЬСЬКИМ КОМПЛЕКСОМ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Мета: роз'яснення типового завдання управлінської діяльності: визначення переліку органів самоврядування, які здійснюють вплив на діяльність конкретної організації (підприємства, установи, закладу); формування вміння узгоджувати розвиток організації з адміністративними діями, пов'язаними з програмами регіонального розвитку відповідно до чинних законодавчо-нормативних актів.

Матеріали та устаткування: ПК, підключення до мережі Інтернет, вихідні матеріали з обраного для аналізу організації (підприємства, установи, закладу), завдання лабораторної роботи, додаткові навчально-методичні матеріали: Указ Президента України «Про Національну раду з питань взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування» № 149/2008 від 21.02.2008 (поточна редакція від 09.04.2010); Закон України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI від 01.07.2010 (поточна редакція від 02.12.2012).

Порядок проведення заняття

І. Обговорення проблемних питань

1. Обумовленість співпраці органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання.

2. Структура законодавчої бази України щодо взаємодії органів самоврядування і суб'єктів господарювання.

3. Основні завдання державно-приватного партнерства на регіональному рівні.

4. Оцінка результативності діяльності органів місцевої влади.

5. Місце та роль бізнес-структур у виконанні управлінських завдань місцевих органів влади у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів.

II. Визначення вихідних положень організації (підприємства, установи, закладу) яке обирається студентом для аналізу:

1. Вкажіть повну назву організації.

2. Відповідно до установчих документів визначте основні напрями та результати діяльності організації.

III. Завдання лабораторної роботи

1. Дайте перелік місцевих органів державної влади та самоврядування, з якими відбуваються постійні або періодичні зв'язки організації, що аналізується.

2. Вкажіть нормативні акти, на підставі яких організація залучена до державно-приватного партнерства.

3. З'ясуйте та опишіть можливий вплив організації (підприємства) та її співробітників на діяльність органів місцевого самоврядування.

4. Визначте місце організації (підприємства) у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів.

Основні теоретичні відомості

Необхідною передумовою економічного розвитку територій є забезпечення самоврядування на всіх рівнях. Його реалізація можлива лише в дійсно демократичній соціальній державі. Перш за все, це має відобразитися у тому, щоб в органах місцевого самоуправління були представлені всі соціальні групи місцевих жителів, у тому числі й представники бізнесу.

Об'єднання соціально-економічних інтересів співробітників підприємств усіх форм власності можливо на основі інтенсивного розвитку ринкової економіки країни в цілому та економічного піднесення конкретного регіону (села, селища, міста). Це обумовлює зростання відповідальності органів місцевого самоврядування за створення на певній території стабільних умов життя й господарювання.

Перехід на ринкові відносини та адаптація до постіндустріальних умов визначають необхідність нових підходів до розвитку регіональної економіки. В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки діяльність господарюючих суб'єктів повинна відповідати економіко-правовим основам взаємин влади і бізнесу.

Після ухвалення Конституції України і Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997 (поточна редакція від 28.10.2015) органи місцевого самоврядування отримали можливість ухвалювати самостійні рішення щодо перспективних напрямів розвитку територіальних громад, проводити більш незалежну від держави власну економічну політику, планувати економічний і соціальний розвиток відповідної території. Проте наявність самостійності в проведенні такої політики вимагає від органів місцевого самоврядування використання всіх своїх сил і можливостей, застосування новітніх методів у прийнятті управлінських рішень, вдосконалення форм і методів управління відповідною територією та громадою. Розвиток співпраці органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання є перспективним напрямком соціально-економічного розвитку окремих населених пунктів і держави в цілому.

Верховною Радою України 15 липня 1997 р. прийнято Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» № 452/97-ВР від 15.07.1997 (поточна редакція від 15.07.1997). Таким чином, відповідно до ст. 9 Конституції України Європейська хартія «... є частиною національного законодавства України», а її норми мають переважну силу над нормами законів України (пункт 2 ст. 7 Закону України «Про міжнародні договори України» № 1906-IV від 29.06.2004 (поточна редакція від 20.07.2014)). Метою Європейської хартії місцевого самоврядування є компенсування браку спільних європейських стандартів оцінки та захисту прав органів місцевого самоврядування, які є найближчими до населення. Хартія узагальнює та визначає загальновизнані у Європі принципи здійснення демократії на місцевому і регіональному рівні та зобов'язує сторони застосовувати основні правила, які гарантують політичну, адміністративну та фінансову незалежність органів місцевого самоврядування.

Господарський кодекс України від № 436-IV 16.01.2003 (поточна редакція від 20.09.2015) стало свідченням спрямованості

зусиль держави до органічного, гармонічного поєднання публічних і приватних інтересів учасників відносин у сфері господарювання. До таких учасників, зокрема, віднесені як органи державної влади та місцевого самоврядування, які наділені господарською компетенцією, так і суб'єкти господарювання (ст. 2). Практично ухвалення цього кодифікованого акта створило передумови для системного правового регулювання договірних відносин, побудованих на пересіченні інтересів публічних і приватних учасників господарських відносин.

У липні 2010 року в Україні було прийнято Закон «Про державно-приватне партнерство в Україні» № 2404-VI від 01.07.2010, в якому державно-приватне партнерство визначається як система відносин, котрі складаються між державою та (або) територіальною громадою і її самоврядними органами, з одного боку, і суб'єктом господарювання, який діє на підставі приватної форми власності, з іншого боку, для взаємовигідної співпраці на довгостроковій основі з метою реалізації суспільно значущих проектів, досягнення соціального та економічного ефекту.

Владно-приватне партнерство є результатом взаємодії між державою і бізнесом та характеризується довгостроковою співпрацею на основі залучення додаткових джерел фінансування. Відносини органів місцевого самоврядування із суб'єктами господарювання на підвідомчій їм території, зокрема, з питань залучення до господарства певного регіону (населеного пункту) інвестиційних ресурсів, визначаються в програмних документах економічного і соціального розвитку громади.

З метою стимулювання суб'єктів господарювання всіх форм власності, розташованих на певній території, до вкладення інвестицій в об'єкти комунального господарства, органи місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства можуть встановлювати для них пільговий режим здійснення господарської діяльності. Зокрема, місцева рада може запропонувати пільги щодо місцевих податків (ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997), встановити пільгову орендну платню за оренду землі (ст. 21 Закону України «Про оренду землі» № 161-XIV від 06.10.1998 (поточна редакція від 05.04.2015) і пільги оплати за землю (нова редакція «Земельного кодексу України» України № 2768-III від 25.10.2001 (поточна редакція від 01.07.2015)). Всі вказані пільги можуть

надаватися суб'єктам господарювання при виконанні ними положень програми соціально-економічного розвитку підвідомчої органам місцевого самоврядування території.

Необхідність у державно-приватному партнерстві виникає, перш за все, в тих сферах, за які держава традиційно несе відповідальність, – об'єкти загального користування (транспортна, комунальна, соціальна інфраструктура, об'єкти культури, пам'ятники історії і архітектури тощо), так звані публічні служби (public services) – ремонт, реконструкція і утримання об'єктів загального користування, прибирання територій, житлово-комунальне господарство, освіта, охорона здоров'я.

Правильність побудови відносин місцевих рад з господарюючими суб'єктами певних територій з питань інвестиційної діяльності визначається плановими документами розвитку відповідних територій.

Законоположення, регламентуючи партнерство органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання, мають відображати реальний стан відповідності наявної правової основи для найбільш поширених форм участі органів місцевого самоврядування в господарській діяльності, таких як реалізація загальнодержавних повноважень (нормативне забезпечення, затвердження бюджету населеного пункту (регіону) і контроль за його використанням), здійснення функцій управління конкретним сегментом ринку (реєстрація суб'єктів, ліцензування), реалізація господарської компетенції відповідними державними установами шляхом участі у створенні суб'єктів господарювання, некомерційна господарська діяльність, надання послуг населенню, господарське забезпечення своєї діяльності, укладання партнерських угод, договорів оренди, концесії, угод про розподіл продукції тощо, а також здійснення відповідною радою своїх повноважень як державного партнера.

Для забезпечення державно-приватного партнерства на місцевому рівні необхідно вирішити наступні завдання:

- забезпечити правовий характер діяльності господарюючих суб'єктів в умовах її державної регуляції (адміністрування);
- створити сприятливе середовище і підтримку фінансово-економічної діяльності господарюючих суб'єктів відповідно до стратегічних напрямів промислової і соціальної політики держави

та органів місцевого самоврядування, відповідно до завдань зростання рівня життя населення в різних регіонах країни;

– розробити механізм взаємодії і співпраці влади та бізнесу, заснований на економіко-правовій системі дотримання партнерських взаємних прав і зобов'язань.

Загалом, державно-приватне партнерство за своєю економічною природою є результатом розвитку традиційних механізмів взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання з метою розробки, планування, фінансування, будівництва та експлуатації об'єктів інфраструктури.

Показником економічної ефективності діяльності органів місцевого самоврядування є здатність регіону до саморозвитку та забезпечення економічної незалежності. Офіційним методом визначення ступеня впливу органів місцевої влади на регіональний розвиток є визначення рейтингу соціально-економічних досягнень регіонів. При цьому використовуються зведені показники, що характеризують загальний стан розвитку інфраструктури, промисловості, сільського господарства тощо. Оцінка результатів діяльності місцевої влади проводиться з метою виявлення проблем та підвищення ефективності виконання управлінських рішень щодо здійснення своїх повноважень та виконання пріоритетних завдань. Оцінка проводиться за визначеними напрямками (рис. 3) щоквартально на підставі даних офіційної статистики, інформації, поданої міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, обласними держадміністраціями за відповідною методикою.

Рис. 3. Напрямки оцінки результативності діяльності органів місцевої влади

Аналіз економічної успішності партнерства органів місцевого самоврядування з господарськими суб'єктами міста (селища, села) дозволяє визнати, що таке партнерство, як механізм залучення інвестицій, стає ефективним лише за умови певної ясності і передбачуваності економічної стратегії розвитку населеного пункту або регіону на довгу перспективу.

Тому успішність створення правових засад належної регламентації партнерства на перспективу обумовлюється визначенням найбільш пріоритетних галузей економіки конкретного населеного пункту або регіону.

Пріоритетним завданням органів місцевого самоврядування є розробка стратегічних програм та проектів концепцій формування нових господарських відносин органів самоврядування та місцевих структур приватного бізнесу, моделі партнерства з урахуванням вимог соціально орієнтованої ринкової економіки. Основним завданням таких стратегічних програм є розширення існуючих і створення нових механізмів формування господарських відносин на підприємствах усіх форм власності з метою випуску ними експортної конкурентоспроможної продукції. Крім того, створення стратегічних програм передбачає й стратегічний регіональний маркетинг, тобто процес постійної адаптації соціально-економічного розвитку території до безперервно змінних ринкових відносин, який здійснюється на систематичній основі.

Перспективою взаємовідношення органів місцевого самоврядування та господарських підприємств є розвиток інфраструктури на користь суспільства шляхом об'єднання ресурсів і досвіду кожної із сторін з метою реалізації суспільно значущих проектів.

У свою чергу стійкий розвиток регіонального комплексу може бути реалізований лише в рамках системи соціального партнерства, яке об'єднує інтереси суспільства, місцевої ради та бізнесу. Основою такої системи і є стратегія розвитку регіону, що розроблена із залученням активних сил місцевого значення й прийнята в якості офіційної програми дій місцевої влади.

Приватизаційні процеси призвели до значного скорочення обсягів державного сектора і зростання масштабів приватної і колективної власності. У зв'язку з чим пріоритетним напрямом у сфері управління частиною державних підприємств, що залишилися, може стати приватизація і поповнення цими коштами доходів

місцевого (державного) бюджету, а також співпраця з приватним сектором з метою отримання соціального та економічного ефекту. Сфера такого партнерства не може розповсюджуватися на об'єкти галузей соціально-виробничої інфраструктури (житлово-комунальне господарство, автомобільні і залізничні дороги, транспорт, містобудування, заходи щодо захисту навколишнього середовища).

Забезпечити безперебійну діяльність відповідних виробничих фондів державної та комунальної форм власності лише за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів є практично неможливим, що обумовлює залучення інвестиційних коштів у цю сферу. Безумовно, необхідно зацікавити суб'єкта господарювання у доцільності вкладення своїх коштів у майнові об'єкти, що належать державі або територіальним громадам, і досягти цього уявляється можливим за рахунок створення комплексної системи пільг і гарантій для приватного інвестора визначеного регіону. В такій засіб актуалізується завдання створення правових умов для організації системи відносин органів місцевого самоврядування та господарських підприємств.

Для забезпечення позитивних тенденцій соціально-економічного розвитку необхідне зростання ділової активності в регіоні, якому буде сприяти наступне:

- скасування адміністративних бар'єрів на шляху розвитку підприємництва;
- розвиток системи послуг для підприємницького сектору економіки;
- збільшення темпів зросту та підвищення інвестиційної активності в транспортному обслуговуванні, природокористуванні, системі комунальних послуг, галузі туризму тощо;
- забезпечення ефективного комерційного використання результатів науково-технічної діяльності;
- подальше вдосконалення земельних відносин і підвищення рівня сільськогосподарського виробництва та розподілення.

Модель партнерства вбудовується в стратегію соціально-економічного розвитку відповідної території. За таких умов власники вимушені орієнтуватися не тільки на максимізацію прибутку свого бізнесу, але й на розв'язання певних соціально-економічних завдань, притаманних тій чи іншій громаді. Приватні компанії, що беруть участь в реалізації місцевих програм розвитку, мають одержати від органів самоврядування преференції податкового,

адміністративного або організаційного характеру, від чого виграють не тільки бізнес і влада, але і громада в цілому.

Інтереси суб'єктів господарювання у сфері співпраці з органами місцевого самоврядування полягають у збереженні й зростанні репутації, іміджу; розширенні місцевих ринків збуту за допомогою задоволення потреб місцевих організацій і населення; отриманні преференцій, залученні кваліфікованого персоналу і використанні місцевих ресурсів. Дані питання повинні знайти своє економіко-правове забезпечення.

На сьогодні в Україні відсутній єдиний нормативний акт, який би визначив договірні засади побудови відносин владно-приватного партнерства. Проте партнерські відносини у відповідних галузях економіки України все ж таки існують. Багато є прикладів договірних відносин між державою (органами місцевого самоврядування) та суб'єктами господарювання, які на теперішній час будуються переважно на умовах оренди державного і комунального майна. Непоодинокими є випадки укладення концесійних договорів у сфері житлово-комунального господарства або щодо будівництва автомобільних доріг. Зокрема, в Україні реалізується договір концесії на будівництво і експлуатацію нової платної автомобільної дороги Львів–Краковець протяжністю 83,4 км у межах міжнародного транспортного коридору № 3 (Берлін – Дрезден – Вроцлав – Краків – Львів – Київ).

Міжнародна договірна правова форма здійснення владно-приватного партнерства представлена широким спектром угод: концесійні угоди, договори оренди, аутсорсинга, договори на виконання робіт і надання суспільних послуг, контракти на управління і операторські угоди, договори на постачання продукції для державних потреб, контракти технічної допомоги, угоди про розділ продукції тощо.

Для регуляції нових господарських відносин на державному рівні потрібно прискорити розробку законів і нормативних актів, механізмів затвердження/узгодження проектів концепцій, розроблених органами самоврядування, для втілення на місцях широкого арсеналу заходів щодо податкової, соціально-економічної і фінансово-кредитної політики, направлених на структурну перебудову виробництв, створення нових підприємницьких структур, розвиток малого і середнього бізнесу, підтримку рівня попиту на ринку

праці, заохочення підприємств до збереження і збільшення чисельності працівників. Важливе значення має зниження податкового навантаження на заробітну плату як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, зменшення відрахувань з фонду заробітної плати підприємства, вживання заходів щодо запобігання падіння об'ємів виробництва.

У свою чергу, суб'єкти господарювання, вирішуючи виробничо-фінансові завдання, в процесі діяльності порушують соціальні питання, питання взаємовідносин з територіальними громадами та органами місцевого самоврядування. Заробітна платня, як найважливіший чинник мотивації праці і стимулювання ефективності виробництва, одночасно виконує ряд соціальних функцій, впливає на добробут трудових ресурсів, є початковою базою для нарахування прибуткового податку, що становить основу місцевого бюджету, стимулює зростання якості й кваліфікації трудових ресурсів. Партнерство держави і бізнесу підтримує соціальні інвестиції, інновації, вкладення капіталу в розвиток і підвищення якості робочої сили, оскільки це безпосередньо впливає на ефективність виробництва.

Стратегія соціально-економічного розвитку регіону має бути побудована, спираючись на створений у регіоні потенціал. Кожна область України має об'єктивні можливості економічного піднесення за рахунок розвитку власних конкурентних пріоритетів і напрямків модернізації, а також розширення участі у міжрегіональній співпраці.

Якість основних пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону в довгостроковій перспективі можливо визначити наступне:

- підвищення потенціалу й ефективності функціонування традиційних галузей промисловості;
- розроблення та впровадження механізмів переходу від відомчої до цілісної загальнодержавної політики розвитку малого та середнього підприємництва;
- проведення реформи житлово-комунального господарства, створення ефективного конкурентного середовища;
- розвиток сфери послуг, в тому числі інфраструктури, що сприятиме становленню ринкових відносин;
- визначення напрямів реформування діяльності органів виконавчої влади у сфері адміністративних послуг та підвищення якості надання адміністративних послуг тощо.

Аналіз сучасної економічної ситуації в Україні показує, що деякі механізми регулювання господарських відносин вже створено, але повноцінного цивілізованого ринку ще немає. Причиною цього є глибока економічна криза, яка пронизує всі ланки та механізми суспільного виробництва і характеризується глибокими диспропорціями та розбалансованістю економіки, прогресуючим спадом виробництва майже в усіх галузях господарства, значним вивільненням робочої сили, зростанням незайнятості та безробіття, підвищенням цін, інфляцією.

Все це, звичайно, потребує підвищення ділової і соціальної активності регіонів та органів самоврядування. В рамках такої стратегії зусилля регіональної влади варто зосередити на поліпшенні підприємницького та інвестиційного клімату, а також стимулюванні ініціатив інститутів громадянського суспільства. Безумовно, інноваційний розвиток регіонів може бути реалізований лише за підтримки місцевих ініціатив, шляхом реалізації цільових програм розвитку, які забезпечать високу ефективність витратних ресурсів. Комплекс таких програм необхідно розробляти за активної участі всіх органів місцевого самоврядування.

В умовах інтенсивної інтеграції України до Європейського співтовариства особливо актуально включення українських територій до системи євроінтеграційних відносин. Тому, розв'язуючи проблеми стабілізації економіки, доцільно вивчати відповідний зарубіжний досвід та формувати нові господарські відносини, що відповідають сучасним реаліям.

Отже, ефективність функціонування національної економіки значною мірою залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіонів, які відзначаються галузевою, територіальною й соціальною диференціацією. Ефективне управління системою регіонального розвитку передбачає підвищення рівня використання потенціалу території з орієнтацією на соціальні пріоритети при забезпеченні економічного зростання, структурну збалансованість та зміцнення внутрішніх та міжрегіональних зв'язків. Прискорення соціально-економічного розвитку регіонів потребує активізації структурних зрушень, розробки і впровадження нових форм і методів управління регіональним розвитком.

Законодавчо-нормативні джерела

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI від 01.07.2010; поточна редакція від 02.12.2012 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

2. Закон України «Про міжнародні договори України» № 1906-IV від 29.06.2004; поточна редакція від 20.07.2014 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997; поточна редакція від 28.10.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
4. Закон України «Про оренду землі» № 161-XIV від 06.10.1998; поточна редакція від 05.04.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/161-14>.
5. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» № 452/97-ВР від 15.07.1997; поточна редакція від 15.07.1997 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/452/97-вр>.
6. Господарський кодекс України від № 436-IV 16.01.2003; поточна редакція від 20.09.2015 (редакція відбудеться 02.08.2017) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
7. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001; поточна редакція від 01.07.2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
8. Указ Президента України «Про Національну раду з питань взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування» № 149/2008 від 21.02.2008; поточна редакція від 09.04.2010 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/149/2008>.

Теми до виконання домашніх завдань

Завдання 1

1. Суспільство як соціальна реальність.
2. Соціальна і колективна стратифікація як важливіша характеристика суспільства.
3. Суспільство: соціальна та колективна стратифікація.
4. Роль середовища у формуванні особистості.
5. Теорія соціальної мобільності особистості.
6. Політична система суспільства та її складові.
7. Типи політичних систем.
8. Колектив у соціальній структурі суспільства.
9. Особливості трудового колективу.
10. Психологічна єдність колективу.
11. Суспільно-корисна діяльність особистості.

12. Психологічна включеність особистості у діяльність.
13. Ціннісні орієнтації та інтереси особистості.
14. Соціальні інтереси та потреби суб'єктів.
15. Мотиваційні регулятори життєдіяльності людини.
16. Поняття «соціалізація».
17. Адаптація як важливіша умова соціалізації особистості.
18. Моделі соціалізації.
19. Проблеми соціалізації людини в контексті суспільного розвитку.
20. Політико-психологічна складова в процесі соціалізації особистості.
21. Свідомість: характерні особливості та компоненти.
22. Політична свідомість: функції та особливості формування.
23. Ідеологія як суспільне явище.
24. Політична ідеологія та її значення у розвитку суспільства.
25. Вплив політичної ідеології на економічний розвиток країни.

Завдання 2

1. Соціальні групи та їх значення.
2. Роль звичаїв, традицій, моралі у поведінці особистості.
3. Психологічні особливості масової свідомості.
4. Масова свідомість і психологія масової поведінки.
5. Громадська думка і основні засади її формування.
6. Політичні суб'єкти та політичні процеси.
7. Теорія раціонального вибору особистості.
8. Політична участь і демократизація суспільства.
9. Політична соціалізація як процес включення особи.
10. Політична участь як показник громадської активності особи.
11. Феномен політичної соціалізації особистості.
12. Політична активність і політична діяльність: суть, процес формування і прояви.
13. Форми політичної участі людини.
14. Політичне лідерство як феномен.
15. Політичне лідерство і політичний елітизм.
16. Соціальна орієнтація особистості.
17. Складові формування соціальної орієнтації.
18. Поняття і суть конфліктів у сучасних соціальних науках.
19. Конфлікти: соціальна природа та класифікація.
20. Типологізація соціальних конфліктів.

21. Основні складові соціальних конфліктів та технології їх розв'язання.

22. Економічні протиріччя та соціальні конфлікти.

23. Політичні конфлікти: розвиток і шляхи подолання.

24. Політичні конфлікти і модернізація суспільства.

25. Політичний конфлікт в сучасних реаліях України.

Методичні вказівки (рекомендації) до виконання домашніх завдань

Виконання домашніх завдань з даної дисципліни має на меті підтвердження оволодіння студентами теоретичним матеріалом, вміння обґрунтовувати власні погляди з обраної проблеми та на практиці реалізувати теоретичні положення дисципліни.

У домашній роботі слід намагатися ґрунтовно розкрити суть обраної теми, користуючись спеціальною літературою (5–7 джерел). На використану літературу слід робити посилання за встановленими вимогами, позначаючи номер джерела (у списку) та сторінку: наприклад, [12, с. 268]. Робота повинна містити: вступну частину, основну частину (2–3 розділи), висновки і список використаних джерел. Загальний об'єм домашньої роботи має бути до 15 сторінок.

Домашнє завдання оформляється на аркушах формату А 4 відповідно до вимог ДОСТУ. Робота повинна бути надрукована. Наприкінці роботи студент обов'язково повинен поставити підпис та дату виконання завдання.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО МОДУЛЯ 1

I. Доповніть твердження, вписавши термін у відповідному відмінку:

1. Домінуюча і відносно стійка духовна атмосфера або психічний настрій, що проявляється у відносинах один до одного та у ставленні до загальної справи це – _____.

2. Процес засвоєння індивідом зразків поведінки, психологічних механізмів, соціальних норм і цінностей, необхідних для успішного функціонування індивіда у суспільстві називається _____.

3. Втягнення (залучення) членів соціально-політичної спільноти в існуючі всередині неї політичні відносини і структуру влади визначається як _____.

II. Позначте номер правильної відповіді:

4. Характерні особливості та компоненти свідомості:

А) знання про навколишню дійсність, природу, суспільство;

Б) виокремлення людиною себе у предметному світі як суб'єкта пізнання;

В) цілеспрямованість, планування власної діяльності та поведінки, передбачення її результатів;

Г) усі відповіді вірні.

5. До основних сфер політичної свідомості належать:

А) політична наука;

Б) політична ідеологія;

В) політична психологія;

Г) усі відповіді вірні.

6. Кому належить твердження: «суспільство [визначається] як здійснювана солідарність, композиція різноманітних ідей, вірувань (релігійних, моральних, естетичних, правових, політичних і т. ін.)».

А) Е. Дюркгейм;

Б) Герберт Спенсер;

В) Дж. Локк;

Г) М. Данилевський.

7. Свідомість, що базується на цілеспрямованому дослідженні, постійному аналізі політичного процесу, називається як

А) буденна;

Б) масова;

В) науково-теоретична.

8. Головні моделі соціалізації засновані на теоріях таких вчених:

1. Ч. Кулі, Дж. Г. Мід;

А) теорія розвитку особистості;

2. Л. Колберг;

Б) теорія розвитку пізнання;

3. З. Фрейд, Е. Еріксон;

В) психоаналітичні теорії;

4. Ж. Піаже;

Г) теорія морального розвитку.

1. – __; 2. – __; 3. – __; 4. – __.

9. До мотиваційних регуляторів життєвого шляху людини відносяться:

А) ціннісні орієнтації та інтереси;

Б) відповідальність за виконання обов'язків у визначений термін;

В) комплекс первинних і вторинних потреб, що впливають на поведінку колективу;

Г) усі відповіді вірні.

10. До функцій політичної свідомості відносяться:

А) прогностична, нормативна, регулятивна;

Б) пізнавальна, адаптаційна, оцінювальна;

В) орієнтаційна, оцінювальна, прогностична.

11. Характерними ознаками якого суспільного об'єднання є стихійність, нестабільність, велика кількість людей, короткочасність, неперсоніфіковане утворення:

А) неформальна група;

Б) маса;

В) спільнота;

Г) публіка.

12. Установіть відповідність між терміном та його визначенням

1. «громадська думка»;

2. «політична свідомість»;

3. «масова свідомість»;

4. «суспільна свідомість»;

5. «політична соціалізація».

А) збіг основних, найбільш значущих компонентів певної кількості різноманітних (великих і малих) груп суспільства;

Б) суб'єктивний образ політичної системи, політичного режиму або певне опосередковане відображення політичної життєдіяльності суспільства, суттю якого є проблеми влади, формування, розвиток і задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів;

В) умовна сума ідей і цінностей, призначених для спільної інтеграції;

Г) історично зумовлений і змінний стан громадянської свідомості великих груп людей;

Д) засвоєння особою певного соціального і політичного досвіду, нагромадженого суспільством і сконцентрованого в культурних традиціях, цінностях, нормах статусної і рольової поведінки.

1. – __; 2. – __; 3. – __; 4. – __; 5. – __.

13. Яка з концепцій, що пояснюють причини політичної участі, доводить, що у політичній діяльності домінує партійна ідентифікація людини, яка є результатом або похідною політичної соціалізації?

- А) теорія «раціонального вибору»;
- Б) «мічиганська модель»;
- В) «інституціональний підхід»;
- Г) немає вірної відповіді.

14. Virізняють такі види політичної соціалізації особистості:

- А) традиційну і новаторську;
- Б) активну і пасивну;
- В) первинну і вторинну;
- Г) усі відповіді вірні.

15. Виберіть *правильне* твердження: соціальні орієнтації ...

- А) залишаються незмінними впродовж усього життя людини, їм властивий лінійний характер;
- Б) залишаються незмінними впродовж усього життя людини, їм властивий циклічний характер;
- В) залишаються змінними впродовж усього життя людини, їм властивий циклічний характер;
- Г) немає вірної відповіді.

16. На думку яких вчених соціальна природа конфліктів обумовлена нерівністю людей, їх різними можливостями, а саме розбіжністю таких пріоритетів, як традиції, вірування, морально-правові норми?

- А) М. Грушевський, Ф. Ніцше, Д. Донцов;
- Б) Е. Тейлор, Дж. Фрезер, Б. Девідсон;
- В) Н. Макіавеллі.

17. Соціальна спільність людей, об'єднаних спільною діяльністю на основі існуючих соціально-економічних відносин, єдності мети та інтересів, взаємної відповідальності, відносин взаєморозуміння і взаємодопомоги, організованих і забезпечених органами управління і самоуправління – це:

- А) група;
- Б) колектив;
- В) спільнота;
- Г) немає вірної відповіді.

18. Оберіть *неправильне* твердження:

- А) лідер здійснює функції впливу, організації, мобілізації, цементування чи роз'єднання в групі засобами морального впливу, апелюючи до громадської думки;

Б) взаємодія лідера з членами колективу схожа на керівництво, яке є офіційно не регламентованим соціально-організаційним процесом з фіксованими процедурами, правами та обов'язками всіх членів групи;

В) авторитет і вплив лідера зумовлені ступенем визначення колективом особистих і ділових якостей лідера, що відображають його фактичний вплив на стан справ у групі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Головатий М. Ф.* Політична психологія: підручник для студ. вищих навч. закл. / М. Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2006. – 400 с.
2. *Головатий М. Ф.* Політичний менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Ф. Головатий. – 2-ге вид. допов. – К.: Персонал, 2010. – 296 с.
3. *Діденко Н. Г.* Державне управління і соціальне партнерство: актуальні проблеми теорії і практики : монограф. / Н. Г. Діденко. – Донецьк: Схід, 2007. – 404 с.
4. *Дідківська Л. І.* Державне регулювання економіки: навч. посібник / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – 4-вид., випр. – К.: Знання, 2007. – 213 с.
5. *Ділове* спілкування й адміністрування: навч. посібник / уклад. : В. Я. Яковенко, А. В. Яковенко; наук. ред. В. Я. Яковенко; Донецький національний ун-т. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2002. – 166 с.
6. *Дрозд І. К.* Контроль економічних систем: монограф. / І. К. Дрозд. – К.: Імекс-ЛТД, 2004. – 312 с.
7. *Калюга Є. В.* Фінансово-господарський контроль у системі управління: монограф. / Є. В. Калюга. – К.: Ельга, Ніка-центр, 2002. – 360 с.
8. *Лагутін В. Д.* Макроекономіка: навч. посібник / В. Д. Лагутін, Л. І. Пронкіна; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: [б. в.], 2012. – 267 с.
9. *Лень В. С.* Управлінський облік: навч. посібник / В. С. Лень. – 2. вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2006. – 317 с.
10. *Миколайчук М. М.* Економічна політика регіонального розвитку в умовах глобалізації: монограф. / М. М. Миколайчук; за наук. ред. І. В. Розпуненка. – К.: «К. І. С», 2009. – 228 с.
11. *Михасюк І. Р.* Державне регулювання економіки: підручник / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка. – Львів : Магнолія Плус, 2006. – 220 с.
12. *Новіков Б. В.* Основи адміністративного менеджменту / Б. В. Новіков, Г. Ф. Сініок, П. В. Круш. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 560 с.
13. *Пантелеєв В. П.* Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: монограф. / В. П. Пантелеєв. – К.: Інформ.-аналіт. агентство, 2008. – 491 с.
14. *Снітко Є. О.* Основи менеджменту та адміністрування: підручник для студ. ден. та заоч. форм навч. на пряму підгот. «Менеджмент» / Є. О. Снітко, Є. Є. Завгородній; ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». – Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2010. – 279 с.
15. *Стеченко Д. М.* Державне регулювання економіки: навч. посібник / Д. М. Стеченко. – 3-ге вид., стер. – К.: МАУП, 2007. – 176 с.
16. *Теорія і практика ділового адміністрування: навч. посібник / Г. І. Дібніс [та ін.]; під заг. ред. О. М. Антіпова; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ: Ноулідж, 2009. – 487 с.*
17. *Усаченко Л. М.* Публічне адміністрування: навч. посібник / Л. М. Усаченко, Ю. Г. Кальшин, Г. В. Коваль; КМУ, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К.: Інтерсервіс, 2013. – 185 с.
18. *Чистов С. М.* Державне регулювання економіки: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / С. М. Чистов. – К.: КНЕУ, 2002. – 208 с.

Навчальне видання

АДМІНІСТРУВАННЯ

Методичні рекомендації
до практичних занять
та самостійної роботи
для студентів спеціальності 8.18010018
«Адміністративний менеджмент»

Укладачі:
ЧАЙКА Наталія Григорівна
ГОЛОВАТИЙ Микола Федорович
ДМИТРЕНКО Ольга Василівна

В авторській редакції

Технічний редактор *А. І. Лавринович*
Комп'ютерна верстка *Н. В. Чорної*

Підп. до друку 25.11.2015. Формат 60x84/16. Папір офс.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 2,79. Обл.-вид. арк. 3,0.
Тираж 100 пр. Замовлення № 223-1.

Видавець і виготівник
Національний авіаційний університет
03680. Київ-58, проспект Космонавта Комарова, 1.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 977 від 05.07.2002